

A kontextus hatása a kollokációk megértésére

Csiszár Orsolya

A mondatértés folyamata elsődlegesen az elhangzottak szemantikai és szintaktikai szerkezetének feldolgozása. Sajátosan alakul a mondatértési stratégia akkor, ha a mondat kollokációkat tartalmaz. Ezeknek a szókapcsolatoknak a grammatikai formája stabil; jelentésük, illetve a jelentésmezőjük azonban nem az alkotóelemek összegzésének eredménye (Forgács 2003, Reder 2006). A nemzetközi kutatások igazolták, hogy a kollokációk a lexémákhoz képest a mentális lexikonban másként vannak tárolva. Felépítő egységeik az agyban egymáshoz közeli kérgi területeken helyezkednek el (Caramazza et al. 1985). Feltételezhető továbbá, hogy a neuronokban tárolt szemantikai kapcsolatok másképpen működnek tipikus és atipikus nyelvi fejlődés (pl. diszlexia) esetén. A jelen kutatás a következő kérdésekre keresi a választ: a) a kollokációk előhívása tükrözi-e a mentális lexikonban feltételezett tárolási sajátosságokat, b) tapasztalhatók-e eltérések a tipikus fejlődésű és a diszlexiás gyermekek között és c) a mondat mint kontextus hatással van-e a kollokációk feldolgozására. Hipotéziseink szerint a diszlexiás tanulók gyengébb teljesítményt, illetve eltérő stratégiákat mutatnak a kollokációk megértésében, illetőleg a hozzáférési folyamatokban.

Kísérletsorozatunkban 20 eltérő gyakoriságú kollokációt választottunk nyelvi anyagként. Az első feladatban ún. multiple choice típusú tesztet alkalmaztunk, a másodikban zajjal fedett mondatok (zaj/jel viszony 8 dB átlagosan) megértését teszteltük (megértést ellenőrző kérdésekkel). A kísérletben 20 diszlexiásnak diagnosztizált 15–17 éves tanuló vett részt, a kontrollcsoportot korban és számban illesztett, nem diszlexiás tanuló alkotta. A kísérletek tanóra keretében történtek. A kapott adatmennyiség több mint 4000, feldolgozásuk az SPSS 8.0 statisztikai programmal történt.

Az eredmények igazolták, hogy jellegzetes különbség van a kollokációk megértésében a diszlexiás és nem diszlexiás tanulók csoportjában, továbbá hogy az utóbbiakat a kontextus kevésbé segíti, ha nincs sikeres aktiválás a mentális lexikonban. Mindez eltérő stratégia alkalmazására utal. Az eredmények azt a felfogást látszanak erősíteni, hogy a diszlexiás tanulók nyelvi feldolgozása bizonyos fokig sérült; fejlesztésük tehát még a középiskolásban is feltétlenül indokolt.

Hivatkozások:

- Caramazza, Alfonso-Miceli, G.-Silveri, M. C.-Laudanna, A. 1985. Reading Mechanisms and the organisation of the lexicon: Evidence from acquired dyslexia. *Cognitive Neuropsychology* 2. 81-114.
- Forgács Tamás 2003. *Magyar szólások és közmondások szótára. Mai nyelvünk állandósult szókapcsolatai példákkal szemlélítve*. Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Reder, A. 2006. *Kollokationen in der Wortschatzarbeit*. Wien: Praesens Verlag.